

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת יתרו, תש"פ

מערכה מדהימה על המושג "כפיית הר כגיגית"

פיסקא כח - כט

מדוע היה צריך כפייה לקבלת התורה, והרי הקדימו נעשה לנשמע. ועוד קשה, דכתב הרמב"ם שכשכופין ישראל למצוה, בתוך ליבו עושה מצוה, אם כן מדוע יש לישראל מודעה לאוריינתא, והרי בלבם נתרצו לקבל את התורה (יט, יז) ויתיצבו בתחתית ההר. מלמד¹ שכפה עליהן הר כגיגית

אינו רוצה, וגם בשעת כפיה צועק בלבו שאינו רוצה, אם כן אנן סהדי שישראל זה קלקל מעשיו, ואינו רוצה לעשות רצון אביו שבשמים, ואיך הוי גט, ואינו דומה לאשה שנאנסה, ועל ידי שגירה בה יצרה ואמרה הניחו לו נחשב כאונס (כתובות נא, ב), דהתם באמת מחמת הכפיה היא רוצה, אבל כאן אינו רוצה, ואיזה רצון הוא זה שיהיה הגט כשר. ג. לשיטת הרמב"ם, מדוע יש מודעה רבא לישראל מחמת כפיית ההר כגיגית, והרי הרצון הפנימי של ישראל לעשות רצון אבינו שבשמים, ואפילו שלא רצו לקבל התורה וכפה עליהם הר כגיגית, מכל מקום בתוך ליבם רצו בזה, שהרי זה הוא הרצון הפנימי של ישראל, וכשם שקרבן וגט כשרים מחמת רצון פנימי זה, קל וחומר הרצון לקבל התורה, ומאי שנא, והוא פלא גדול.

ד. איתא ביבמות (נג, ב) הבא על יבמתו באונס קנאה. והקשו שם וז"ל "היכי דמי, אילימא כשאנסוהו עובדי כוכבים ובא עליה, והאמר רבא: אין אונס לערוה, לפי שאין קישוי אלא לדעת" ע"כ. וגם זה צריך ביאור, דאף על פי שאין קישוי אלא לדעת, מכל מקום, אנן סהדי שאינו מביא עצמו לידי קישוי אלא מחמת האונס, שאומרים לו אם לא תקשה ותבוא עליה - תמות, ובוראי אנוס הוא, ולמה אמרו דאינו נחשב אונס.

ה. על פי דברי הגמרא דאין אונס לביאה, פסק הרמב"ם (סנהדרין כ, ג) וז"ל: "איש שאנסוהו, עד שבא על הערוה, חייב מיתת בית דין, שאין קישוי אלא לדעת". וגם על זה קשה, הרי אנן סהדי שמחמת האונס הוא מתקשה, ומדוע חייב מיתה.

ו. והפליאה תגדל ביותר, דהרי פסק הרמב"ם (יסודי התורה ה, ד) דכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור, אם עבר ולא נהרג "אין מלקין אותו, ואין צריך

[כח]

(יט, יז) ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:

¹ [כח] תוכן דבריו, לבאר כמה וכמה דברים נפלאים:

א. אמרו חז"ל (שבת פח, א) וז"ל: "ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעה רבה לאוריינתא" ע"כ. דקדקו חז"ל מהו לשון "תחתית", ולא כתוב ליד ההר, ופירשו, דכאן רמזה תורה דתחתית היינו ממש תחת ההר. וז"ל רש"י: "תחתית ההר - תחת ההר ממש: גיגית - קובא [קדרה גדולה] שמטילין בה שכר: מודעה רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוה באונס" ע"כ. ודברי חז"ל כמדורש פליאה, שהרי לפני כן כתוב (יט, ח) 'וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם וַיִּחַדּוּ וַיֹּאמְרוּ פֶּלַא אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשֵּׁה אֲתָ דְבָרֵי הָעָם אֶל ה'", ואמרו חז"ל (שם) "דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע" ע"כ. אם כן מוכח שישראל רצו בכל לבם ונפשם לקבל את התורה עד שהקדימו נעשה לנשמע, אם כן מדוע היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית.

ב. אמרו חז"ל ביבמות (קו, א) ועוד) דהחייב לתת גט לאשתו ואינו רוצה, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. וכן הוא בקרבן (ראש השנה ו, א) ויש לבאר, איך מהני הגט, הרי אנן סהדי דצועק ואומר 'איני רוצה', ורק מחמת הכפייה אומר רוצה אני, ובלבו אינו רוצה לגרש, ורצון הוא רצון הלב ולא דיבור בפה, אם כן מה מהני מה שאומר רוצה אני. והרמב"ם (גירושין ב, כ) מיישב, דהרצון הפנימי של היהודי הוא לעשות רצון אביו שבשמים, וכשכופין אותו, הוא רוצה בתוך ליבו. ודבריו צריכים ביאור, הרי במציאות

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

וגט ברצון, אלא שכל זמן שצועק בפה ואומר "איני רוצה", דיבור הפה מבטל את חלות הקרבן והגט, כי אומר בפיו "איני רוצה", אבל כשאומר "רוצה אני", אין דיבור שמבטל את הרצון הפנימי שרוצה, ואפילו שמחמת קלקול מעשיו, גם עכשיו בשעת הגט אגן סהדי שרצונו החיצוני לא רוצה, מכל מקום, אגן סהדי שליבו הפנימי כן רוצה, ולכן הוי חלות גט וקרבן כיון שהעיקר הוא הרצון הפנימי. [ואף על פי שרצון זה אינו בעל בחירה, ולפני שקבלוה ברצון בפורים היה מודעא רבה לאורייתא, מכל מקום נחשב זה רצון לחלות הגט ולקרבן, (דלא מסתבר שכופין אותו הוי רק לאחר שקבלוה ברצון). כיון שרק לענין קבלת התורה אין זה נחשב רצון וקבלה, שנעשה מתוך חוסר אפשרות לבחור, אבל כדי שיהיה חלות גט וקרבן, נחשב גם דבר זה כרצון, שהרי באמת הוא רוצה, ואין צורך שיהיה רצון מתוך בחירה, אלא שיהיה לרצונו, אפילו שאין רצון זה בחירי, מה שאין כן לענין קבלת עול מלכות שמים מתוך בחירה, לא נחשב בחירה, זה עומק כונתו], ומיושב דקדוק ב'.

ובזה מבואר מדוע יש מודעא רבא לאורייתא, דכבר ביארנו שקבלת התורה צריכה להיות מתוך בחירה, וכיון שלא בחרו ברצון, כי היה גלוי לפנים כבוד ה' ולא היה בחירה, לא הוי קבלת עול מלכות שמים מתוך רצון של בחירה, לכן יש לישראל מודעא לאורייתא. ודוקא מפני זה, יש להם מודעא לאורייתא, כיון שנגלה להם כבוד ה', זו הסיבה שהרצון של כל יהודי לעשות רצון אביו שבשמים, כיון שנחלק בלב כל ישראל דבר נורא זה, לכן מה שהגט הוי גט מחמת הרצון הפנימי, אינו סותר לזה שיש לישראל מחודעא לאורייתא, להפך, מחמת שיש מודעא רבא לאורייתא כיון שלא היה בחירה, דודקא מחמת זה הגט הוי גט, והם משלימים זה את זה, ולא סותרים זה את זה. ומיושב דקדוק ג'.

והנה נתבאר שבחלות גט וקרבן, אנו הולכים אחר הרצון הפנימי ולא אחר הרצון החיצוני, כיון שהעיקר הוא מה הוא הרצון הפנימי, ולא מה הוא הרצון החיצוני. וכיון שהרצון הפנימי הוא לעשות רצון אביו שבשמים, אפילו שיש לו רצון חיצוני שלא לעשות, מכל מקום, הרצון הפנימי הוא העיקר. ולכן, מי שכופין אותו לחלל שבת ולעבוד עבודה זרה, ועובר ועושה, אף על פי שהיה מצווה לההרג ולא לעבור, מכל מקום, אינו לוקה ואינו מומת בבית דין, כי רצונו הפנימי לא לעשות עבירה, ואף על פי שברצון החיצוני עושה עבירה, שחושש מעונש, מכל מקום, כיון שרצונו הפנימי לא לעשות עבירה, העיקר הוא הרצון הפנימי. אבל קישוי, אינו בא אלא מתוך רצון פנימי, ואפילו אם אונסין אותו להתקשות, ורק מחמת

לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה, [וכתב בכסף משנה (שם) דהיינו חוץ מערוה]. והשתא קשה, מדוע אם בא על הערוה באונס חייב מיתה, והא אנוס הוא.

ז. כיון שיש מודעא רבה לאורייתא, ופירש רש"י "שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוה באונס", אם כן מדוע נענשו בבית ראשון וגלו מחמת עונותיהן, והרי מודעא רבה להם [וזה תירץ המשך חכמה בדרך אחרת במקום אחר, שמתנת ארץ ישראל היתה על תנאי [דברים נצבים, כט, כד בשם הרשב"א].

ומבאר המשך חכמה, שמה שכפה עליהם הר כגיגית, אין הכונה שלא רצו לקבל את התורה, אלא הפך הגמור הוא, דקבלת התורה הוא לבחור בלב להשתעבד לה' ולתורה, ואם אינו בוחר בזה, לא הוי קבלה בלב. והנה, בחירה היא דבר שיש לבחור שני צדדים, ובחור לקבל את התורה, אבל במתן תורה, "שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובתגלות נפלאה עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה', והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל, וראו כי כל הנבראים תלוי רק בקבלת התורה", לפיכך לא היתה בחירתם כבני אדם, שיש להם יצר הרע, ורצונות הפכיים בלב, ובחורים לקבל את התורה ובחרו מרצון להשתעבד לתורה, אלא ניטלה מהם הבחירה, שהרי ראו בעיניהם שכל הבריאה תלויה בקבלת התורה, ולא היה להם גילוי רצון לקבל עול מצוות עליהם, ואין זה קבלה בלב כבני אדם, אלא כמלאכים, ואין להעניש את ישראל אם יעברו על התורה כשהיו כבני אדם, ויצרם הרע יפתה אותם לעבור על התורה, כי לא בחרו מרצון בחירי שלהם בקבלת התורה, ובה מיושב דקדוק א'.

[ולפי זה, מה שכתוב בכמה מקומות לפני שקבלוה ברצון בפורים ששעבדו ליבם לאביהם שבשמים, הכונה לרצון הפנימי הטבעי שהיה להם במתן תורה]

ועל פי זה יבואר היטב כונת הרמב"ם, מדוע רצון פנימי בגט וקרבן מהני, כיון שכל כך היו ישראל גבוהים במתן תורה, וראו את האמת, הם וכל הדורות העתידים להוולד, לכן נשמתם ונשמת כל מי שעתיד להולד יש בו רצון פנימי לעשות רצון אביו שבשמים, כיון שראו בחוש את כבוד ה', ונעשה התפעלות זו רושם בל ימחה לעולם מנשמת כל אחד ואחד מישראל, וטבעו חושק לעשות רצון אביו שבשמים, וגם כשהוא צועק ואומר שאינו רוצה, אין זה אלא רצון החיצוני, כי בפנימיות ליבו הוא דבוק בה', ואם הוא חייב קרבן או חייב לגרש, רצונו הפנימי רוצה לעשות זאת, ונחשב קרבן

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה כו', מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו כו', עד כאן לשונו. וזה עיון נפלא בעצמו, ומתאים בשיטתו במה שכתב בהלכות סנהדרין (כ, ג), דאם אנסוהו לבא על הערוה במקום דיהרג ואל יעבור, ועבר, חייב מיתה שאין קישוי אלא לדעת, עיין שם. ובזה כתב בהלכות יסודי התורה (ה, ד) דאם עבר ולא נהרג אינו חייב, רק שעבר מצות עשה של קידוש השם, עיין שם. וטעמו, דכל העבירות כחילול שבת ועבודה זרה וכדומה, אם האדם עושה על ידי אונס, אין זה עשיה ברצון בעצם הדבר, רק סיבת הכרח העונש מביאו לעשות זה בלא חפץ פנימי, אבל גבי ערוה, האיש שנתקשה, הוא אינו מצד

(שבת פח, א). פירוש, שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובתגלות נפלאה, עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי, ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה', והיו מוכרחים כמלאכים, בלא הבדל, וראו כי כל הנבראים תלוי² רק בקבלת התורה [וכמדומה שכבר עמדו על זה]. ואמר רבא (שבת, שם) מכאן מודעא רבא לאורייתא. והא דכופין בקרבנות עד שיאמר רוצה אני (ראש השנה ו, א ועוד. רמב"ם מעשה הקרבנות יד, טז), טעמו כפירוש הרמב"ם בהלכות גירושין סוף פרק ב (הלכה כ) וזה לשונו הזהב³, ואין אומרים אנוס אלא אם כן נלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה כו', אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, אין זה אנוס ממנו,

העתידות, ולא היו כל ישראל שם, שהרי עשרת השבטים גלו למקום אחר. ועוד, שלא היה קבלה זאת באלות ובשבועה ובברית, אם כן איך נחשב קבלה זו כקבלה המחייבת את כלל ישראל לעולם. ונראה בזה, דבאמת אין הכונה שקבלה זו היא המחייבת, אלא שלאחר שקבלוה בימי אחשוורוש, התברר למפרע, שגם לולי שראו כבוד ה' היו מקבלים את התורה, ואז חלה עליהם קבלתן מה שקבלו בשעת מתן תורה. וזה מושכל [ומיושב דקדוק ז]. זה עיקר תוכן דבריו. ונשאר לבאר כמה וכמה דברים, אשר יתבארו דבר דבור על אופן במקומו בס"ד.

² אולי יש טעות סופר וצריך לכתוב תלוי, וכוונתו "תלויים". ויש לעיין כתב היד.

³ וכיון שדברי הרמב"ם קילורין לעינים, נביא את כל דבריו. והמשך חכמה מעתיק עיקרי דבריו, ויש קצת שינויי לשון שהמשך חכמה כדרכו, אינו מדקדק בזה. וז"ל הרמב"ם (גירושין ב, כ) "מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר כו' ולמה לא בטל גט זה, שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה, או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצות, ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו". עכ"ל.

האנוס הוא מתקשה, מכל מקום, אין מציאות של קישוי ללא רצון פנימי, לכן נחשב כבא על הערוה מרצון, שאף על פי שאנסוהו לרצות, ובתוך ליבו לא היה רוצה, מכל מקום, במציאות רצונו הפנימי עכשיו הוא לבוא על הערוה, שאין קישוי אלא ברצון, לכן חייב מיתה. הנה מבואר שדין ביאה באנוס שנחשב כרצון, היא רק מחמת שאנו דנין לפי הרצון הפנימי, ומאותו טעם כפיה בגט וקרבת נחשב ברצון, כיון שהעיקר הוא הרצון הפנימי, אם כן הרמב"ם שחולק על הרמב"ם (חידושי, יבמות נג, ב ד"ה הא דאמר רבא) וסובר שהבא באנוס פטור אפילו שאין קישוי אלא לדעת, דמכל מקום הוא אנוס להתקשות, הרי הוא סובר שהעיקר הוא הרצון החיצוני, ואם כן לדבריו צריך טעם מדוע כפיה בגט מהני, ומיושב דקדוק ד' ה' ו'. [ולא מבאר המשך חכמה את שיטת הרמב"ם, רצ"ע]

והנה אף דיש לישראל מודעא רבא לאורייתא, מכל מקום, כתב הרמב"ם (מלאכים י, ג) "היה קטן כשהטבילוהו בית דין, יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר תושב בלבד", מבואר, שאפילו שמוחה, הוא נשאר גר תושב, לפי זה גם ישראל אפילו שיש להם מודעא, מכל מקום נשארו גר תושב, ולכן נענשו בבית ראשון על מצוות שגר תושב נענש עליהם, והם שפכות דמים ועבודה זרה, אבל לאחר שקבלו את התורה ברצון בימי אחשוורוש (שבת פח, א), נענשו בבית שני אף על שאר מצוות שרק ישראל חייבים. [ואף על פי שהיה להם קשר פנימי לה', נחשב קבלה ברצון בימי אחשוורוש, כיון שלא היו אז בדרגה גבוהה, ולא ראו כבוד ה', והיה להם בחירה שלא לקבל את התורה, ולמרות זאת קבלו עליהם את התורה, לכן הוי קבלה זו, קבלה ממש. ונראה להוסיף ביאור בענין קבלה זו, דלכאורה יש לדקדק טובא, מדוע מה שקבלו בימי אחשוורוש הוי קבלה, הרי אז לא היו כל הנשמות

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

בודאי גם הכא לא נקרא רצון ודו"ק. ולפי זה⁴ מוכרח, דבהתקרבנו אל הערוה עדיין הבחירה בלבנו שלא להתקשות, ולא אמרינן דיצרו הוא דתקפו, וכמו באשה אפילו אומרת הניחו (כתובות נא, ב), עיין שם. ומסולק⁵ מה שנתקשו האחרונים מהך דרבי אליעזר מחייב על כל כוח וכוח (יבמות לד, א), ותוספות יבמות כ, ב ד"ה גזירה ביאה ראשונה, עיין שם. וקרוב לזה תמצא בפני יהושע פסחים דף כו עיין שם, ודו"ק בכל זה. ולפי שיטת רבינו משה (רמב"ם מלכים י, ג) דקטן שנתגייר, הגדיל יכול למחות ונשאר גר תושב, ופירשו באור שמח הלכות איסורי ביאה פרק יב, אם כן אף דמודעה רבא, מכל מקום נשאר גרי תושב, ולכן נענשו בבית ראשון על עבודת כוכבים ושפיכות דמים ועריות, דברים שגר

שעושה זה מחמת פחד העונש, רק הוא עשייה מהתרגשו בחימום תאות הערוה, מזה נתקשה, ובידו היה להתאפק על תאותו ולבלי להתקשות, אם כן הוא עושה מחפץ התאוה, זה נקרא רצון להתחייב באונסין, אף שבאמת, הנה מצד הפחד והעונש מסיר מאתו יראת השם, ואם כן מתחמם בטבע אל הערוה כמו אל אשתו המותרת לו, בכל זאת הוא נקרא רצון, אם כן גם הכא, שרצון נפש הישראלי נוטה בטבע ובחפץ נמרץ פנימי לקיים מצות ה', רק עצת היצר תקפה עליו, מיד כשיוכה מכות אכזריות יוסר חפץ החומר ועושה המעשה שמגרש או מביא קרבן, זהו חפץ פנימי לעצמיות המצוה, הוא רצון גמור. ולהרמב"ן דפליג עליה תמן בחידושי (יבמות נג, ב ד"ה הא דאמר רבא) וסובר שאין זה רצון,

⁵ רצונו לומר, דבכתובות (נא, ב) אמר אבוב דשמואל דאשת איש של ישראל שנאנסה אסורה לבעלה, שאף על פי שאינה נאסרת אלא אם נבעלה ברצון, חיישינן שמא בסוף הביאה נתרצתה. מבואר מאבוב דשמואל, שאם נתרצה בסוף הביאה מחמת היצר שנכנס בה מחמת תחילת הביאה באונס, נאסרת לבעלה. ואומרת הגמרא, דרבא חולק על אבוב דשמואל, וסובר שאם נתרצתה בסוף ביאתה מחמת היצר הוי אונס, לפיכך אשת איש שנאנסה מותרת. והקשה הפני יהושע (שם, ד"ה ופליגא) דלפי דברי רבא, שרצון הבא מחמת תאות היצר שבאה בתחילת אונס נחשב אונס, אם כן איך מחייב רבי אליעזר בכריתות (י, ב) בבוועל ערוה על כל כח וכח, והרי הכח השני הוא כבר אונס בו. ותירץ, שכיון שהוא הביא על עצמו את תחילת היצר, נענש על הכל. והפלאה (שם) הקשה על זה, ומוכיח מדברי התוס', שאמרו, על הא דאיתא ביבמות (כ, ב), דיבמה שאסורה על היבם בלאו, דמעיקר הדין מותר לבוא עליה ביאת מצוה, דעשה דיבום דוחה האיסור לאו שלה, אלא שגזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. וכתבו התוס' (שם) וז"ל "לאו דוקא נקט ביאה שניה, דהא אפילו גמר ביאה ראשונה אסור, דיבמה נקנית בהעראה, והוה מצי למימר גזירה אטו גמר ביאה" עכ"ל. והנה, תחילת הביאה לשם מצוה היא, וסופה יצר אלבשה, ולפי הפני יהושע הוי אונס, ומה בכך שגומר הביאה מחמת היצר. אלו דברי האחרונים. והנה לפי יסוד דברי המשך חכמה לא קשה מידי, דדוקא באשה אמרינן יצר אלבשה, דאינה יכולה לשלוט על היצר שנשלט בה בעל כורחה, אבל בזכר שיכול לשלוט בשכלו על תאותו ולא להתקשות, תמיד יכול למנוע מעצמו להתקשות אם רצונו הפנימי הוא שלא להתקשות, לכן בזכר חייב על כל כח וכח, ולא אמרינן יצר אלבשיה, ומיושב הכל בס"ד.

⁴ רצונו לומר, דלכאורה יש לדקדק עוד, מדוע הבא על הערוה באונס חייב כי אין קישוי אלא לדעת, והרי אם אנסוהו להתקרב אליה, והוא ללא קישוי, ועושה מעשה קירבה ללא רצון פנימי, ואז מחמת הקירבה נעשה בשרו קשה בעל כורחו, כי כך הוא טבע האדם, והוא אנוס אף על הקישוי, אם כן יהיה פטור אף הבא על הערוה, ולא נחייבו אלא אם נתקשה מעצמו לפני שקרב אליה, והרי אמרו בגמרא כתובות (נא, ב) דהאונס את האשה אפילו שאמרה הניחו לו אינה נאסרת על בעלה, כיון שתחלתה היתה באונס, ומחמת האונס יצרה אלבשה, אם כן רואים שאם היצר בא מחמת האונס, הכל נחשב כאונס, אם כן מאי שנא אדם הבא על הערוה שנאנס לקרב אליה, ומחמת הקרבה נעשה בשרו קשה, ואז אנוס לבוא עליה. ומבאר המשך חכמה, דמכאן מוכח שאפילו אם קרב לערוה יש בחירה בידו לא להתקשות, אם רצונו הפנימי שלא לבוא עליה, ואינו דומה לאשה שנאנסה, שמתאוה לדבר אפילו שבתוך רצונה הפנימי אינה רוצה לזה, מה שאין כן הזכר לעולם לא יתקשה אם רצונו הפנימי אינו רוצה, ויש בידו בחירה שלא להתקשות, אבל אשה אנוסה מחמת התאוה. [ויש לתת טעם מדוע לא אמרינן גם באשה כן, שאם באמת לא תרצה בתוך ליבה לא תרצה שיבוא עליה. ונראה ברור בזה, דסובר המשך חכמה, דאין דומה איש לאשה, שהאיש שכלו יכול לשלוט על תאוותיו שלטון מוחלט, ולכן, אם באמת לא ירצה לבוא עליה, יבחר לא להתקשות, כי האיש הוא שכלי, אבל האשה אינה יכולה לשלוט על שכלה כשתאותה מתגברת. צא וראה מה שאמרו חז"ל (יבמות קיז, א. ועוד) חמשה נשים פסולות להעיד מחמת חשש שנאה, ולא פסלו את האנשים, כיון ששכלם שולט על לבם, מה שאין כן האשה. ולכן אנו מבקשים כרחמי אב על בנים, שהם רחמים שכליים]

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

התגבר על חומרו, כאשר יפול, יופסד יותר. וכמו שרואים אנו בדברים גשמיים, שהחומרים אשר איכותם היא צורתם, כשיפלו יפסדו לגמרי. לכן כאשר ראה ה' את אשר יעשו עגל מסכה, ויפול מישראל כשלושת אלפי איש (שמות לב, כח), לו היו במעלה יותר עליונה ובהשגה יותר דקה ובהירה באלוקותו יתברך, אז בעון העגל לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, לכן אמר פן יהרסו אל ה' לראות במעלה רמה מאוד, ונפל ממנו רב בעת שיחטאו (העגל)⁶ [בעגל], ויפול מהם כשלושת אלפים איש, לכן אל יהרסו אל ה' לראות, ויהיו נידונים כשוגגין, ודו"ק

שיחטאו בחטא העגל.

[ולכאורה לשון הכתוב לפי המשך חכמה קשה מאוד: א. במקום לכתוב 'כאשר יפול ממנו רב', כתוב 'ונפל ממנו רב'. ב. לא כתוב המשך הכתוב, מה יהיה כאשר יפול מהם רב, והכתוב חסר בסופו. אבל באמת כונת המשך חכמה היא על פי מה שביאר בהרבה מקומות על פי הרמב"ם (תשובה ה, ה), שדייעת ה' אינה סותרת הבחירה, אבל כאשר ה' מודיע לנביא, כבר אין בחירה, לכן גם למשה רבינו לא גילה ה' מה שאומר, ופשוטו של מקרא הוא כפירוש רש"י, אבל נכתב בלשון זה ברמז על העתיד, ולכן חסר סוף המקרא. והיה נראה שפירושו הכתוב לפי הרמז הוא, דיהרסו, הכונה על העתיד, שאם יעלו ויתקרבו לה' הרבה, יהרסו, ולא ישאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, כאשר יפול מהם רב בחטא העגל. אבל לשון המשך חכמה שכתב

"לכן אל יהרסו אל ה' לראות, ויהיו נידונים כשוגגין" לא משמע כן]

⁸ הגהה זו היא בנדפס, מאת המביא לבית הדפוס הוא מרן ר' מנחם מענדל דובער ז"ק זצ"ל גאב"ד דק"ק ריגה. ומכאן יש ללמוד לכל מקום בדברי המשך חכמה, לבל יעזי איש לשנות לשון המחבר חלילה, ולא לתלות במהירות בטעויות הדפוס, דמי לנו גדול מהמביא לבית הדפוס שלא העיז לשנות אות אחת בלשון קדשו של רבינו המחבר, ורק סגר בסוגר, ותיקן כפי הבנתו, אבל לא מחק חלילה מדברי רבינו המחבר ז"ע. ומכאן נלמד עד כמה דקדק הגאון זצ"ל להדפיס את דברי קדשו של רבינו ז"ע בדקדוק רב מכתב ידו.

תושב מוזהר, אבל כי הדר וקיבלוה בימי אחשורוש (שבת, שם), נענשו גם על שאר מצוות, ודו"ק⁶.

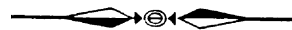
[כט]

(יט, כא) ויאמר ה' אל משה ר' ה' העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב:

מה פירושו הכתוב "ונפל ממנו רב" והרי יתכן שרק אחד יהרוס לראות

(יט, כא) פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב. הענין דברוב חכמה רוב כעס (קהלת א, יח), וסביבו נשערה מאד (תהלים נ, ג), כי על קלה שבקלות נידון, וכן כל השלם יותר בצורתו ושכלו

⁶ תמצית דבריו: אין כונת הכפייה שלא רצו לקבל את התורה, אלא להפך, שכל כך התעלו וראו בחוש מראה כבוד ה', שלא בחרו לקבל את התורה מתוך בחירה, אלא מתוך מציאות שראו בעיניהם, ואין זה קבלה מרצון של התחייבות, ולכן יש לישראל מודעא לאורייתא, כי אין זה קבלה של בחירה. ודוקא מפני זה כתב הרמב"ם שכשכופין לתת גט הוי מרצון, כי מחמת הגילוי הנפלא במתן תורה, כל יהודי דבוק בה' בנקודה הפנימית, והוי גט מרצון, שהעיקר הוא הרצון הפנימי ולא הרצון החיצוני, ומבאר על פי יסוד זה דברים נפלאים ממש, כדרכו.

⁷ [כט] תוכן דבריו, דלשון הכתוב צריך ביאור. דכתיב (יט, כא) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רַד הָעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרְסוּ אֶל ה' לְרְאוֹת וְנִפְלַ מִמֶּנּוּ רַב", מדוע ודאי שיפול ממנו רב, היינו הרבה, אולי רק אחד יהרס לראות את ה'. ורש"י פירש וז"ל: "העד בעם - התרה בהם שלא לעלות בהר: פן יהרסו וגו' - שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאותם אל ה' לראות ויקרבו לצד ההר: ונפל ממנו רב - כל מה שיפול מהם ואפילו הוא יחידי חשוב לפני רב: יהרסו - כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין, אף הנפרדין ממצב אנשים הורסים את המצב" עכ"ל. והמשך חכמה מבאר בדרך אחרת, דה' אמר למשה שיזהירם שלא יעלו להר לראות את ה', שאם יהרסו את הגבול ויגבהו השגתם והתקרבותם לה', כל כך, הם יפלו מאוד מאוד, כאשר יפלו מהם רב, דהיינו שלושת אלפים, בחטא העגל, שככל שאדם גדול יותר נפילתו גדולה יותר, וידע ה'